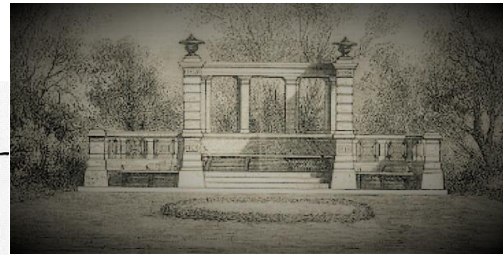

J.J. Cremer.

Het Oude en het Nieuwe Orgel: een novelle uit 1865 van J.J. Cremer. Een analyse, 2026. 📖

De novelle "**Het oude en het nieuwe orgel**" uit 1865, werd geschreven door de Nederlandse auteur **J. J. Cremer**. Het verhaal schetst de tragische neergang van de bejaarde organist **Hora**, die na ruim veertig jaar trouwe dienst in de stad Halstad te maken krijgt met felle kritiek op zijn spel en de staat van zijn geliefde instrument. Terwijl de conservatieve Hora vasthoudt aan traditie en zijn verouderde orgel vurig verdedigt, dringen vernieuwingsgezinde burgers onder leiding van de heer **Blank** aan op de komst van een modern instrument en een nieuwe muziekmeester genaamd **Krieger**. De novelle illustreert de diepe sociale en religieuze verdeeldheid binnen de gemeenschap, waarbij zelfs de kerkvoogden in een felle strijd over vooruitgang versus behoud belanden. Uiteindelijk leidt de politieke druk tot het besluit een nieuw orgel aan te schaffen, wat een emotionele crisis veroorzaakt bij de oude muzikant die zijn levenswerk verloren ziet gaan. De novelle bevat sfeervolle **illustraties** die de personages en de verhitte vergaderingen van de kerkerraad tot leven wekken.

Voor meester Hora is het oude orgel veel meer dan een muziekinstrument; het is een symbool van zijn **levenswerk, zijn identiteit en zijn onbuigzame karakter**.

De symbolische betekenis kan aan de hand van de volgende aspecten uit de novelle worden begrepen:

- **Zijn levenswerk en loyaliteit:** Hora is al vier en veertig jaar de organist van de Jacobs-kerk in Halstad. Hij heeft het orgel indertijd in "jeugdigen overmoed" in bescherming genomen toen anderen het al een "prul" noemden. Voor hem staat het orgel gelijk aan zijn eigen muzikale loopbaan en de eer daarvan.
- **Een vaderlijke en emotionele band:** Hij heeft een diepe, bijna ouderlijke liefde voor het instrument. Cremer schrijft dat hij het orgel beschermt en verdedigt "even als een vader het zwakke maar dierbare kind". Later wordt het zelfs een "troetelkind" en een "kind van vele zorgen" genoemd. Hij heeft jarenlang in het geheim talloze uren besteed aan het reinigen en repareren van het versleten werk om het speelbaar te houden.
- **Een weerspiegeling van zijn karakter:** Het vasthouden aan de kwaliteit van het orgel, ondanks de overduidelijke gebreken, is een teken van zijn "vast karakter" en "koppigheid". Net zoals hij zeven jaar lang bleef vechten voor zijn liefde voor de gebrekkige Saartje tegen de wil van anderen in, weigert hij toe te geven dat zijn orgel minder wordt.
- **Religieuze en spirituele overgave:** Voor Hora is het bespelen van het orgel een heilige taak om de gemeente te "stichten en troosten". Het orgel is het voertuig waarmee hij zijn ziel uitstort voor de troon van de Eeuwige. Zijn laatste optreden wordt dan ook symbolisch omschreven als een "zwanenzang", waarin hij nog één keer alle kracht van het instrument gebruikt voor een triomfelijk "Hallelujah".
- **Verbondenheid met het verleden:** Het orgel staat voor de "eerwaardige geschiedenis" en de traditie van grote meesters zoals Bach, Haydn en Mozart, wiens muziek hij de Halstadters probeerde te leren kennen. De vervanging van het oude, donkergroene orgel door een "wit, gril in 't oog springend orgelmonster" voelt voor hem als een ontheiliging van de kerk en een ontkenning van het verleden.

Kortom, het orgel is voor meester Hora de **belichaming van zijn eigen standvastigheid en kunstenaarsziel**. Het feit dat hij "doof" is geworden voor de valse tonen van het instrument, symboliseert hoe hij vergroeid is met zijn werk en zijn overtuigingen.

Meester Hora beschouwde zijn opvolger, Victor Krieger, als een **"dissonant"** omdat de jonge musicus in zijn ogen een valse en verstorende factor was in de harmonie van zijn leven en werk. Deze typering komt voort uit een diepe professionele en persoonlijke afkeer, die door de volgende redenen wordt onderbouwd:

- **Vermeende onderkruiperij:** Hora noemde Krieger een "**onderkruiper**", een "**konkelbroer**" en een "**indringer**". Hij was ervan overtuigd dat Krieger via sluwe weggetjes — zoals het maken van beleefdheidsbezoekjes en het uithoren van kennissen — probeerde zijn positie als organist en muziekmeester over te nemen.
- **Belediging over zijn leeftijd:** Tijdens een bezoek vroeg Krieger tactloos of het lesgeven en orgelspelen op Hora's leeftijd niet te zwaar begon te vallen. Hora vatte dit op als een directe aanval en een poging om hem "**den voet dwars te zetten**" in Halstad.
- **Muzikale tegenpool:** Voor Hora staat Krieger symbool voor de "**nieuwigheden en betweterijen**" die de klassieke traditie (van Bach, Haydn en Mozart) bedreigden. Hij zag Krieger als een "**knoeibroer**" die samenwerkte met mensen zoals de heer Blank om moderne methodes in te voeren, wat Hora beschouwde als een belediging voor de ware kunst.
- **Persoonlijke afkeer van zijn voorkomen:** Hora had een grote hekel aan de verschijning van de jonge man, die hij omschreef als een "**snoeshaan met z'n pedante krulharen en z'n papsbeschuitknevel**". Ook zijn afkomst speelde een rol; Hora noemde hem minachtend een "Duitse mof".
- **Huichelarij:** Hij zag Krieger als een "**huichelachtig sujet**" en vergelijkt hem zelfs met het "adderengebodselsel" uit de bijbel. Hij vond de vriendelijkheid van de jonge man vals en bedoeld om de Halstadters te misleiden.

De reactie van de gemeente op het nieuwe orgel was een mengeling van **grote belangstelling, nieuwsgierigheid en kritische verdeeldheid**. Cremer onderverdeelt de reactie in de volgende punten:

- **Massale belangstelling:** Op de eerste meidag, de dag van de ingebruikname, stroomde de menigte van alle kanten toe. De Jacobs-kerk was zo vol dat er voor velen geen zitplaats meer was.
- **Visuele indruk:** De eerste aanblik van het orgel riep direct reacties op. Men zag een "frisch en helder gelaat" met blinkende frontpijpen, een witte kleur en spaarzaam aangebracht verguldsel. Hoewel dit als "klaar en flink" werd ervaren, was er ook meteen kritiek. Sommigen murmureerden dat het orgel "**te hel en te gril van kleur**" was en oordeelden dat dit "koude" instrument niet paste in de oude kruiskerk met haar hoge gewelven.
- **Auditieve beoordeling:** Toen de jonge organist (Victor Krieger) begon te spelen, luisterde de schare met ingehouden adem. Men was benieuwd of de klank welwelluidend en zuiver gestemd was. De toon werd door sommigen als "**sterk**" ervaren, zeker in vergelijking met het oude orgel, wat bij een deel van de gemeente de vraag opriep of dit hen niet zou gaan tegenstaan.
- **De reactie van meester Hora:** Hoewel hij geen deel meer uitmaakte van de actieve organisten, bekeek hij het instrument vanuit een portaal. Hij noemde

het een "**wit, gril in 't oog springend orgelmonster**" en vond de eerste tonen "hard" en "schril".

- **Uiteindelijke acceptatie:** Ondanks de aanvankelijke twijfels over het uiterlijk en de scherpe klank, bleek uit de latere ervaring van Anna dat het orgel uiteindelijk als "**schooner en reiner**" dan het oude werd beschouwd, waarbij vooral de nieuwe registers, zoals de *vox humana*, indruk maakten.

Kortom, de gemeente was onder de indruk van de vernieuwing, maar moest erg wennen aan het grote contrast in stijl en geluid met het vertrouwde, oude instrument.

www.jacobcremer.nl

Laatst bijgewerkt: 11 april 2026.

www.jacobcremer.nl